

Ajatuksia pedagogisesta luovuudesta opettajankoulutuksessa

Saul Bellow sanoi 80-vuotiaana eräälle haastattelijalle: ”Ensimmäinen tehtävä on, että paikannat sielusi”¹. ”Mitä etäämmälle olet siitä joutunut, sitä pahemmassa pulassa olet. ”Tämä Bellow’n viisas ajatus viitoittaa ihmistä itsetuntemuksen tielle, joka näyttää antavan elävän ja varman perustan kasvatuksessa tarvittavalle luovuudelle.

Historiallis-filosofisesta näkökulmasta tarkasteltuna ihmisen minän ja maailman suhde on muuttunut tietoisuuden kehityksen myötä. Voidaan sanoa, että tämän päivän ihminen paikantaa oman sielunsa ja luo oman maailmasuhteensa eri tavalla kuin vaikkapa Herakleitos noin 2500 vuotta sitten. Tosin Herakleitos oli ilmeisesti sitä mieltä, etteivät hänen aikalaisensakaan osanneet oikein paikallistaa sieluaan ja sen suhdetta logokseen, maailman järkeen. Ehkä juuri siksi hän olikin sitä mieltä, että lapset olivat Efesoksessa ainoita järkeviä olentoja, joiden kanssa kannatti antautua dialogiin.

Luodusta luojaksi

Csikszentmihalyi kirjoittaa osuvasti kirjassaan *Creativity* (1997, 5)²: Suurimman osan ihmiskunnan historiaa luovuutta on pidetty korkeiden olentojen etuoikeutena. Uskonnot ympäri maailmaa ovat perustuneet alkuperäisiin myytteihin, joissa useat jumalat ovat muodostaneet taivaan, maan ja veden. Jossakin vaiheessa kehitystä he loivat ihmisparat, miehet ja naiset, vihansa kohteeksi. Vasta viime aikoina ihmiskunnan historiaa osat ovat vaihtuneet: Nyt miehet ja naiset ovat luojia ja jumalat ovat heidän mielikuvituksensa keksintöä.

Jokaisessa ihmiskunnan kehitysvaiheessa ihminen on joutunut luomaan uuden suhteensa maailmaan tiedostavana, tuntevana ja ennen muuta toimivana yksilönä. Csikszentmihalyi huomauttaa vielä, että meidän nykyaikana elävien ihmisten tulisi huomata tämä uusi asemamme ja vastuumme nykyisessä luomistehtävässämme. Voidaankin kysyä, miten ihminen sitten kasvaa vastuullisesti luovaksi?

Ikuiset arvot luovuuden perustana

Käsitykseni mukaan juuri arvojen kautta voimme tutkia myös pedagogista luovuutta omana aikanamme. Simo Skinnarin (2004, 109)³ mukaan sen lisäksi, että on puhuttu ”ikuisesta filosofiasta” (philosophia perennis), voidaan puhua ”ikuisesta pedagogiikasta” (paedagogia perennis), joka pitää inhimillistä kasvua ja sen tukemista perimmäisenä arvona. Hän myös osuvasti sanoo, että ikuisen pedagogiikan virtaa voidaan seurata Platonista lähtien ja että sillä on useita oksia ja sivuhaaroja, mutta itse runko on yhteinen: ihmiseksi kasvun päämäärä. Tähän virtaan on tietoisuuden kehityksen kulussa jatkuvana haasteena liittynyt pyrkimys vastata ihmisen minän ja

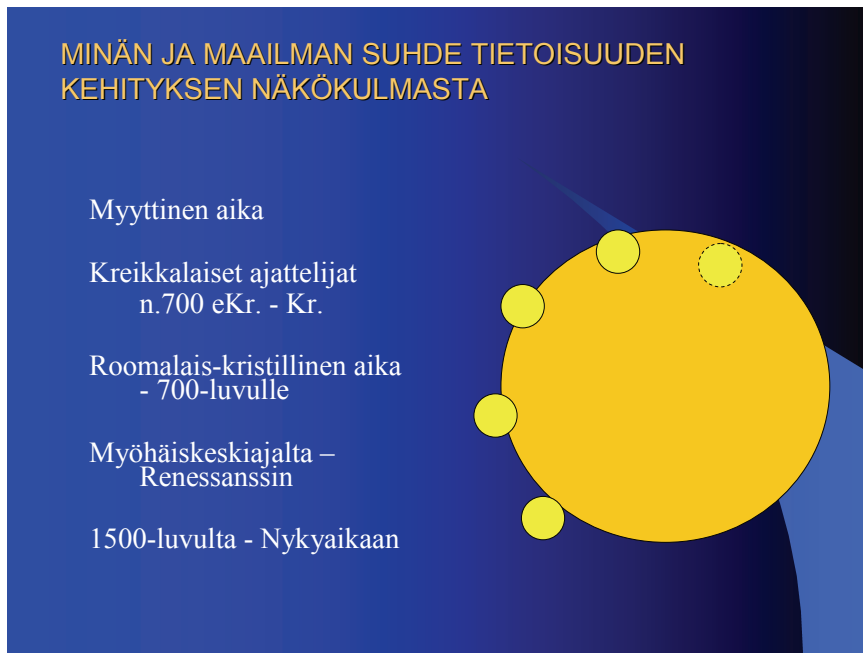
¹ Wilenius, R. (2005) Saul Bellow’n pitkä marssi 1915 - 2005. *Takoja* 2 /2005.

² Csikszentmihalyi, M. (1997) *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. New York: Harper Perennial.

³ Skinnari, S. (2004) *Pedagoginen Rakkaus: Kasvattaja elämän tarkoituksen ja ihmisen arvoituksen äärellä*. Juva: PS-kustannus

maailman suhteen muuttumiseen ja kuitenkin niin, että ihminen ei menettäisi suhdettaan henkisiin arvoihin: hyvään, kauniiseen ja toteen. Kuten tiedämme, tämä pyrkimys ei ole aina loistanut kulttuurikehityksen valtavirrassa, mutta aina jotkut ovat sitä kantaneet Kreikasta meidän päiviimme asti.

Vaikuttaa siltä, että juuri luovuus on se, mitä tämän ajan ihminen itseltään odottaa ja että siihen on toisaalta myös hyvät mahdollisuudet, mutta myös vaativat haasteet voitettavana. Steinerin (1988, 90)⁴ mukaan juuri aktiivisessa luomistoiminnassa elää ihmisen etsimä onnellisuus.

The Riddles of Philosophy (Steiner 1979, 6-11)⁵ pohjalta luotu kaavio.

Oman opettajuuden rakentamiseksi

Psykologis-persoonallisesta näkökulmasta tarkasteltuna voimme todeta, että luovuus on oivallusten ja muiden luovien toimintojen löytämistä ja tuottamista ja että nämä ovat merkityksellisiä yksilöiden omassa elinpiirissään. Tässä yhteydessä on syytä todeta, että J.V. Snellman luonnehtii yksilön luovuuden mahdollisuuksia jo 1840 kirjoituksessaan *Akateemisesta opiskelusta*⁶. Hän puhuu painokkaasti ajattelun produktiivisuudesta ja siitä, miten se löytää todellisen päämääränsä ja voimansa, kun se liittyy ihmisen eettiseen toimintaan. Hyvin samansuuntainen on Steinerin Vapauden filosofiassa (1985)⁷ esittämä käsitys yksilön ajattelun luovuudesta ja eettisestä individualismista.

Pedagogisen luovuuden lähtökohdiksi voidaan siis ottaa ihmisen henkinen kasvu kohti itsenäistä, liikkuvaa ja luovaa ajattelua sekä sen yhteys esteettis-eettiseen luovaan toimintaan

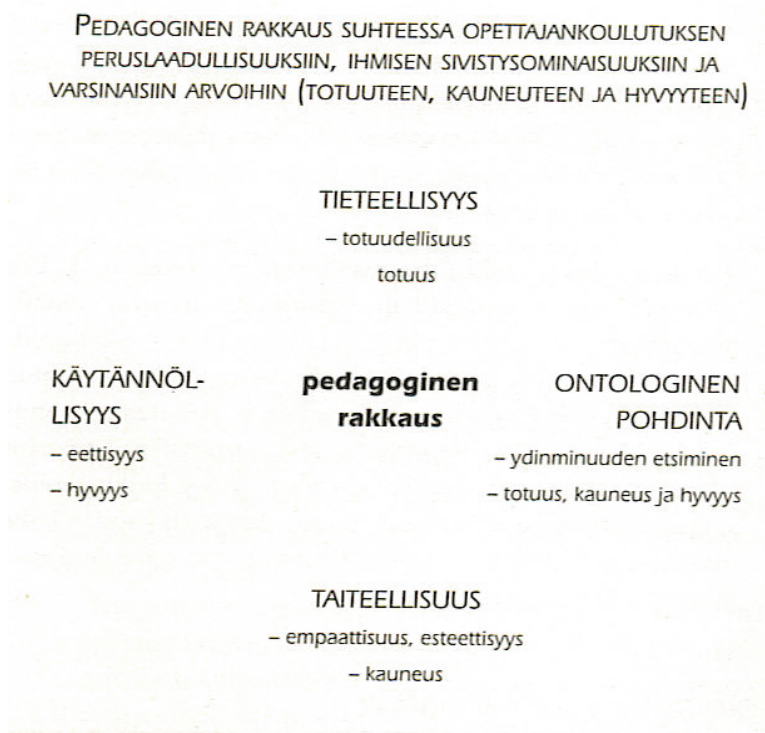
⁴ Steiner, R. (1988). *Goethean Science*. New York: Mercury Press.

⁵ Steiner, R. (1973). *The Riddles of Philosophy*. New York: The Anthroposohic Press.

⁶ Snellman, J.V. (1999) *Akateemisesta opiskelusta*. Helsinki: Snellman-korkeakoulun julkaisuja 1/1999.

⁷ Steiner, R. (1985). *Vapauden filosofia*. Jyväskylä: Suomen antroposofinen liitto.

Simo Skinnari (2004, 183)⁸ on kirjassaan *Pedagoginen rakkaus* esittänyt yksityiskohtaisemman käsityksen opettajaksi kasvamisesta ja opettajankoulutuksen sisällöistä seuraavassa kaaviossa:

Simo Skinnarin näkemys on merkittävä puheenvuoro pedagogiikan ja opettajankoulutuksen nykytilanteeseen. Se tarjoaa konkreettisen näkökulman siihen, miten *sivistysajatuksen (Bildung)*⁹ *itseensä liittyy luovuus* sekä siihen, miten sitä voi käytännössä toteutua opettajankoulutuksessa. Käsitykseni mukaan Simo Skinnarin ajatus pedagogisen rakkauden etsimisestä edellä mainituilla alueilla tarjoaa opettajaopiskelijoille mahdollisuuden kasvattaa omia opettajan työssään tarvitsemiaan taitoja. Näiden opettajan perustaitojen kehittäminen vapauttaa pedagogista luovuutta kasvatusta- ja opetustilanteisiin. Tämän yhteyden osoittaminen opettajaopiskelijoille on tärkeää, koska silloin luovuutta ei nähdä jonakin ihmisestä irrallisena asiana, vaan aktiivisen ihmisen tavoitteena rakentaa omaa opettajuuttaan.

Pedagogisen luovuuden toimintaympäristö

Jotkut maisterintyötäni varten haastattelemanani henkilöt nostivat esille kriittisen näkökulman traditionaalista oppimisympäristöä kohtaan, jossa oppitunnin aluksi on 5 minuuttia johdantoa aiheeseen ja sitten 10 minuuttia taulutyötä ja lopuksi oppilaat tekevät 30 minuuttia harjoitustehtäviä.

⁸ Skinnari, S. (2004) *Pedagoginen Rakkaus: Kasvattaja elämän tarkoituksen ja ihmisen arvoituksen äärellä*. Juva: PS-kustannus.

⁹ Johann Gottfried Herder, yksi sivistys-ajatuksen isistä julisti, että: ”Sinä itse olet itsesi luoja ja luominen” Samassa Weimarin piirissä vaikuttivat myös Goethe, Schiller, Humboldtin veljekset, Schleiermacher, Gauß, W. von Schlegel, Jean Paul, Pestalozzi.

TRADITIO

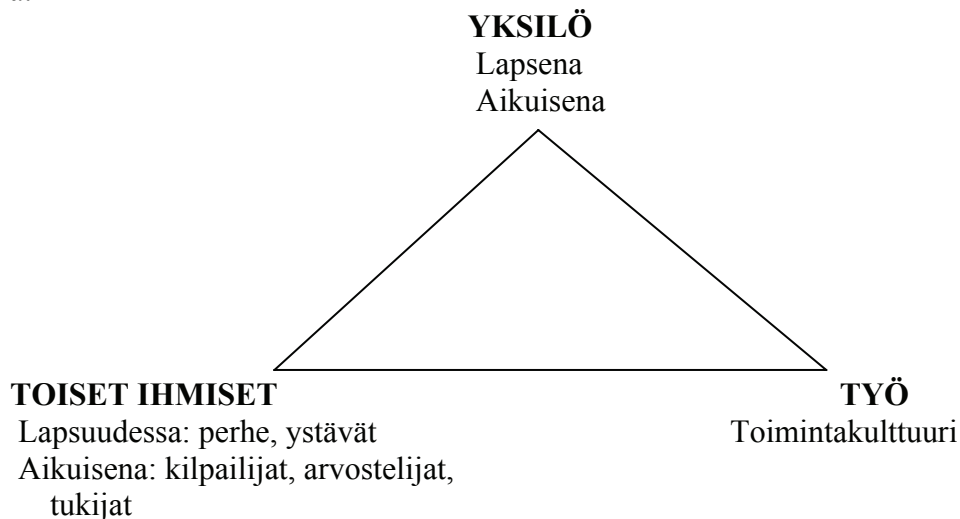
● OPETTAJA

”TIEDON” / TRADITION SIIRTO

→ OPPILAS / OPISK. VASTAANOTTAA

Haastateltavien kritiikki kohdistui siihen, että tällainen oppimisympäristö on epäluova, koska se oikeastaan perustuu puutteelliseen käsitykseen oppilaan merkityksestä oppimisympäristön luovuustekijänä. Tämä kritiikki kohdistuu myös opettajan aseman ja tehtävän yksipuolistumiseen ja hämärtymiseen. Tällä kritiikillä ei kuitenkaan ole tarkoitus poistaa positiivisen auktoriteetin merkitystä opettajantyöstä kouluissa. Erityisen selkeästi nähtiin, että opettajan auktoriteetti on muutoskykyinen (vertaa oppilaiden/opiskelijoiden kehitysvaihe) ja toimii parhaiten vuorovaikutteisessa toimintaympäristössä.

Csikszentmihalyi (1997, 6)¹⁰ ja Gardner ovat tutkimuksissaan tulleet keskenään samankaltaiseen näkemykseen, jonka mukaan luovuus on kolmen osatekijän vuorovaikutuksen tulosta. Howard Gardner kirjoittaa kirjassaan *Creating Minds* (1993, 9)¹¹ että nämä kolme osatekijää sekä niiden vuorovaikutussuhteet on otettava huomioon luovuuden syvätason ymmärtämiseksi seuraavalla tavalla:

Jos tarkastelemme tätä kaaviota opettajankoulutuksen yhteydessä, niin *yksilö* tarkoittaa opettajaopiskelijaa, hänen kehitystään, henkistä kasvuaan ja näiden kasvuvaiheiden tiedostamista biografiatyöskentelyn ja itsekasvatuksen näkökulmasta. *Työ* tarkoittaa steinerpedagogiikkaa ja steinerkoulua kulttuurisena kokonaisuutena. Luovuuden näkökulmasta katsottuna voidaan kysyä: ”Miten yksilö opiskelee ja tavoittaa tämän kulttuurisen kokonaisuuden ja myöhemmin, mitä uutta tämä uusi tulokas tuo tähän kulttuuriin”. Tässä kaaviossa *toiset ihmiset* tarkoittavat esimerkiksi opettajankoulutuksen lehtoreita sekä ohjaavia opettajia eli niitä, jotka tuntevat ko. toimintakulttuurin ja pystyvät myös arvioimaan siihen tuottavat luovat, autenttiset ideat ja impulssit. Tässä kohdassa kaikista tärkeimpiä vaikuttajia esimerkiksi opetusharjoittelussa ovat tietenkin luokan oppilaat, jotka aina antavat asioiden sujumisesta spontaania palautetta opettajaopiskelijalle. Voisi sanoa, että tämä dialogi opettajanopiskelijan ja oppilaiden välillä ja siinä tapahtuva kehitys on opettajaopiskelijan kannalta keskeinen luovuustekijä. Myös opetusharjoittelun seurannassa ja arvioinnissa voidaan käyttää samaa kolmikanta-ajatusta. Silloin opettajaopiskelijan itsearviointi ja

¹⁰ Csikszentmihalyi, M. (1997) *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. New York: Harper Perennial.

¹¹ Gardner, H. (1993). *Creating Minds: An Anatomy of Creativity Seen Through the Lives of Freud, Einstein, Picasso, Stravinsky, Eliot, Graham and Gandhi*. New York: Basic Books.

yhteinen keskustelu ohjaavan opettajan ja opettajankoulutuksen lehtorin kanssa voi muodostua oivalluksia herättäväksi sekä myöhemmin koko toimintaympäristöä paremmin huomioon ottavaksi toiminnaksi.

Edellä esiteltyt ajatukset pedagogisesta luovuudesta liittyvät käsityksiin ihmisestä, arvoista sekä henkisestä kasvusta vuorovaikutuksen toimintaympäristössä.

Kirjoittaja on Snellman-korkeakoulun pedagogisen opintosuunnan lehtori. Kirjoitus pohjaa hänen maisterityöhönsä *Pedagogical Creativity in Waldorf Steiner Teacher Education*, joka hyväksyttiin toukokuussa 2007 Oslon Rudolf Steiner University Collegessa.